

նացած է : Ինչո՞ւ իսկ փետր . 25-ի օրը խորհրդարանին մէջ արտասանած գիւղեկիցի ատենախօսութեամբը իր գործը ի՞նչ ամփոփէր . «Թող ուրանն իմ րրածս կամ զրպարանն զիս , իմ խնդնս , իմ յատակատես հայրենասիրութիւնս ինծի կ'ըսեն որ , եթէ վերջին ամբաստանութեանցին մէջ կրցայ լսանի մը ծագուել թելնին որ մատուցանել , թէ՛ զիւրացնելով երկու բարեկամ մեծ ազգերու միջեւ թշնամութեանց գաղաւթումը , թէ՛ պաշտպանելով Ֆրանսայի դարաւոր ազգեցութիւնը Արեւելքի մէջ , թէ՛ նպաստելով որ Կրիստէի մէջ օրինակ որ լուծումը , ազգային լուծումը յաղթանակէ , ինչ աշխատելով որ տնտեսական մերձեցմամբ մեր իտալիոյ հետ վերահաստատել սերտ յարաբերութիւններ , թէ՛ վերջապէս ջանալով որ ուղղութիւն ու յատակ քաղաքականութեան մը՝ Ֆրանսայի շուրջը ստեղծեմ վստահութեան ու յարգանքի հոսանք մը , ամենէն թանկագին ծառայութիւնը ապահովապէս ա՛յն եղաւ որ նախատեսեցի ու կերպով մը անկարելի դարձուցի բաղիւմտ մ'որ որ աշխարհիս համար աղէտը մը պիտի ըլլայ եւ որ երկայն ատեն ծանրօրէն պիտի ճնշէր երկու երկիրներուն քաղաքականութեանը վրայ : . . . Ինչ որ կը համարձակեմ խնդրել , սա է որ խոստովանին թէ ուղղութեանը մէջ զոր դրոշմեցի Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեանը , երբեք մտքէս չհեռացուցի այն գաղափարը թէ կը ներկայացնէի ինչ որ Կամպէթիթա առաջնեց «ամենէն բարձր բարոյական անձը որ գոյութիւն ունի աշխարհի վրայ» : Ամենքս ալ միեւնոյն համոզմամբ՝ ողբւորուած , պիտի ունենանք հարկաւորութիւն՝ վաղուան զօրութեան թելնները լուծելու համար : Յոռետես չեմ եւ . եւ կարելի չէ յոռետես ըլլալ երբ մարդ գիտէ թէ ի՛նչ է Ֆրանսան եւ թէ այն փրկութեան տակ , զոր ոմանք չեմ գիտեր ի՛նչ գարելի հաճոյք մը կը զգան միշտ յուզելու կ'ապրի եւ կը գործէ ժողովուրդ մը գերազանցապէս պարկեշտ եւ սուղը , խնայաւոր որքան աշխատող , որ գիտակցութիւնն ունի թէ իր ճակատագիրը չէ աւարտած , որ միշտ կարող է թրթուշ մեծ գատնութեան , աշխուշ գագաթնակներուն համար եւ որմէ շատ բան կարելի է յուսալ եթէ հոգ տարուի որ անոր նա յուսածը միշտ յառած մնայ գերագոյն արդարութեան ու բարձր քաղաքակրթութեան խտալի մը վրայ» :

Վերջին տողերը կը ցուցնեն , խորիմաստաբար ու յստակաբար արտայայտուած , ամբողջ բարոյական ուղղութիւն մը՝ Ֆրանսայի ներքին ու արտաքին կեանքին համար , եւ ատի ֆրանսական մեծ ուղղութիւն է : Արդէն իսկ ձեռք ձգուած արիւնքները յուսալ կուտան սրայ ուղղութիւնը պիտի յաղթանակէ : Մենք զերմաբար կը բանձնենք որ այս վերածնող Ֆրանսան յաջողի մինչեւ ծայրը հասնել իր պայքարին որ անհանար խոչընդոտներ ունի հարթութեւ , եւ ըլլայ նորէն , այն Ֆրանսան որուն ամբողջութիւնը պէտք ունի որպէս զի հաւատք եւ մեծ ստանալ քաղաքակրթութեան զօնգակ ծորքը շարունակելու :

ԱՐՇԱԿ ԶՈՊԱՆԱՆԸ

Կը հրատարակենք Նուպար փաշա խորագիրը , ոչ թէ իբր քաղաքական ուղղութիւն մը զոր այսօր կարելի ըլլայ ներկայացնել հայ ժողովրդին կամ Եւրոպային , որովհետեւ կացութիւնը յեղաշրջուած է հիմա , եւ թերեւս այս ծրագիրը ուրիշ բան չէ ալլեւս բայց եթէ գեղեցիկ մեռել մը : Պը հրատարակենք զայն իբրեւ տղեխման մը , որ կարեւոր է հայ ժողովրդին այս վերջին կէս դարուն պատմութեան ուսումնասիրութեանը համար :

Մ Է Կ Գ Ա Ն Ի Ն Օ Թ Ե Ր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՄՏՏՈՒՆԵԼԻԲ
ԲԱՐՆՈՐՈՐԴԻՄԱՆՔ ՄԱՍԻՆ

Ներպական պետութիւնները , փափաքելով որ Արեւելքի մէջ տեւականութեան հանդիմանք ունեցող իրերու վիճակը հաստատուի , իրենց ուշադրութիւնը դարձուցին , ինչպէս Պալքանեան նահանգներուն , նոյնպէս եւ Փոքր-Ասիոյ այն մասին վրայ որ օրրանն է հայ ցեղին : Բ . Դուռը ինքն իսկ հարկը զգացած է այդ ճարտարագործ , աշխատանքի եւ ուշիմ ազգութիւնը չձգելու այն ողորմելի վիճակին մէջ ուր կը գտնուի , հեռու Մերոպայէն եւ անոր ներկայացուցիչներէն : Անուգուտ է խօսիլ հոս իրենց հայրենիքին մէջ մունացող Հայերուն կայքութեանը վրայ . անուգուտ մանաւանդ անորոց այդ կայքութիւնը բաղադրող իրենց կողմից մէկ միլիոն ազգակիցներուն հետ : Բ . Դուռը , քանի որ Ման . Սթիֆանոյի զայնազրին մէջ յանձն առած է բարեկուսութիւններ մտցնել Հայոց վարչութեան

մէջ, քանի որ այդ ժողովուրդը Գիւրտերուն դէմ պայապահակութիւնը ստիպողականութիւնը որն զուեւում է, հաստատած եւ խոստովանած է ուրիշն այն յոյժ վարչութիւնը որուն տակ Հայերը կը հեծնին եւ այն լքեալ վիճակը ուր իր գտնութիւնը թաքուցեցին հանդէպ:

Հայերը քաղաքական գոյութիւն մը, քաղաքական անկախութիւն մը այդ յունիքն զքաղաքային (civil) պատուութիւններն կ'ուզեն, հաստատութիւններ որոնք երաշխաւորին իրենց ապահովութիւնը, իրենց ինչպիսիք, իրենց կենսութիւնը ու ազդիւններուն պատիւը, իրենց կենսաբիւրոսական վերջապէս:

Սթէ այս քաղաքային ազատութիւնները, որոնք 1840 էն ի վեր հանդիսատեսապէս խոստացուած են Գիւրտերուն Հայերի նկատմամբ մէջ, եւ յաջորդ Հայերի վերջնականութիւնը, կենսական գործադրուած ըլլալին, այս աշխատասէր հայ ժողովը, շատ տարիներէ ի վեր իր երկրին կերպարանը փոխած ըլլալու նշանակութիւնը ուսումնասիրական նշանակութիւնը ժողովուրդը երեսուն տարուան ընթացքին մէջ կրկնապատկուած է:

Հայ ազգը կը խոստովանի Ն. Վ. Սուլթանին եւ անոր մեծանուն նախորդներուն վերահանձն դիտարկութիւնները: Սթէ այդ դիտարկութիւնները պայտքուն մնացած են, եթէ հրովարտուած քաղաքացիականութիւնը մեծածառ տառի ձեւը պահած են, պատճառը այն է որ անոնց գործածութիւնը յանձնուած է կարգ մը պաշտօնականութիւններու որոնք անոնց նշանակութիւնը չէին հասկնար, որոնք անոնց հարկաւորութիւնը չէին զգար, կամ որոնք անոնց հակառակ էին կրօնական համոզումներով կամ անհնազանդ յայտնակութեամբով:

Ինչքանութիւն ալ որոշենանք ուրիշն այն բաւերտորդութիւնները զորպէստուութիւնները հարկաւոր պիտոյնկատեն շնորհիւ այդ ուշիմ ցեղին որ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ ընկած միջնորդն է, առաջին նկատողութիւնը զոր պէտք չէ աչքէ հեռացնել եւ անոնց որոշումը ու եւ ըրտնորդութեամբ ընդունալն պիտոյն մնայ, ընտրութիւնն է այն անձնութիւնը, այն պատշտօնականութիւնը որոնք զայն իրագործելու պիտոյն չունին: Արդ, որովհետեւ պաշտօնականութիւնը մինչեւ հիմայ ընտրուած են մասնաւոր ու աւանանշանքներու զատկարգք մը մէջըն, նոր հաստատութեանց համար յայտնութեան նկատմամբ պայմանը այն է որ անուանուի Ընդհանուր Կառավարիչ մը, պաշտօնականութիւնը ուրիշ կարգէ մը ընտրուած, այսինքն քրիստոնեաներուն մէջէն Գ եւ քանի որ խնդիրը Հայաստանի վրայ է, Ընդհանուր Կառավարիչը Հայ մը ըլլայ:

Ինչ ալ ըլլայ այդ քարձը պաշտօնատարին ազգութիւնը կամ քաղաքական, աւելորդ է կարծել թէ անիկա պիտի կարենայ այդ գծուար գործին ձեռք զարնել, եթէ ամէն օր ինքզինքը ենթակա զգայ յայնպիսի պաշտօնականութեան մը: Ն. Վ. Սուլթանը,

իր զահակաւորութեան ճառին մէջ, իր կայսրութիւնն շարժողութեան աղբիւրներէն մէկը հաւարած էր այն գիւրտութիւնը որով պաշտօնականութիւնը կ'անուանուի ինչպիսիք քաղաքացիական, Ն. Վ. Վեհապատուութիւնը, իր հպատակներուն քաղաքային համար, կրնար շնորհել իր հայկական նահանգներուն կառավարիչ մը որ ապաւնով ըլլայ վեց կամ եօթը տարուան շրջանի մը համար իր պաշտօնին գլուխը ըլլալու:

Ընդհանուր Կառավարիչ մը ընտրութիւնը ու եւ քաղաքացիական նկատմամբ պայմանը ըլլալու, Պետութիւնները, հիմնուելով Սահմանափակ սկզբնական դաշնագրին վրայ (ԺԶ, յօդուած), հետեւաբար առանց զգչելու Ն. Վ. Վեհապատուութեան գերագոյն հեղինակութեան, կրնան իրենց հաւանութեամբ գործակցել այդ ընտրութեան, ինչպէս որ ըլլալու է Լիբանանին կառավարիչ ընտրութեան համար, եւ այսպէսով այդ ընտրութիւնը պաշարել ամէն թաղային երաշխաւորութիւններով:

Ընդհանուր Կառավարիչ, այս պայմաններուն մէջ ընտրուած եւ Ն. Վ. Սուլթանին պաշտօն տալով գործադրութեանն ու ընտրութեան կառավարիչը հսկելու այն քաղաքացիականութեան գործ Ն. Վեհապատուութիւնը պիտի հրովարտուի, պէտք է որ պաշտօնապէս տալու հարկաւոր հեղինակութիւնը այդ գործը կատարելու համար իր պատասխանատուութեան տակ:

Բայց որոնք են այդ քաղաքացիականութեան քաղաքացիները: Հայ ազգը կը կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ դիւրաւ զանոնք սահմանել, երբ շարժքին աղբիւրները մէկեւ մէկեւ մասնաւոր ըլլալուն:

Առաջին, յայտնապէս, Գիւրտերուն արշաւաններուն ու աւադանութեան ինչպիսիք է: Պէտք է զգալ, սահման անոնց չոկերը, Միւս չիւ ցարդ այդ քանի չին ըրած: Եւ սակայն ոչինչ աւելի դիւրին էր զօրագոյնցելու հարաւահաստակներուն համար: Կամ միջոցները պատկած են եւ կամ թէ կամը: Ժողովրդին ապահովութիւնը ամէն վտանգէ զերծ կացուցանելու համար, ստիպողական են իմաստուններ հետախուս գործ մը չէ՞ իրեն յանձնել ինքզինքը պաշտպանելու հոգը: Գրիստոնեայ թէ մասնատակաւ, իրենց առաջին պէտքը ապահովութիւնը չէ՞ միթէ:

Ընդհանուր Կառավարիչը իշխանութիւնը պիտի ունենար ուրիշն պահակազօրք մարմին մը կարգմանիւրաւ, որուն պաշտօնը պիտի կարգէ հսկողութիւնը ինչ եւ հանրային հանդարտութեան ամէն խանգարիչներուն դէմ երկիրը պահպանել: Այդ մարմինը պիտի բաղկանար առանց խտրութեան, մասնատակաւներէ եւ քրիստոնեաներէ, որոնք առաջացող դիւրաւ սահմանելի գործեան մը համաձայն պիտի ընտրուէին: Այդ մարմինն պետեւորն անուանուի ընդհանուր կառավարիչն կառուել պիտի ունենար, որովհետեւ ան է Ն. Վ. Սուլթանը առջեւ պատասխանատուն նահանգին

քարեկարգութեանն ու անդորրութեանն ։ Մահ-մտապանն ու յրիւստեան տարբերուն մի-ացումը կազմակերպեալ մարմնոյ մը մէջ՝ պաշտօնատնիւնն ու ապահովութեան միեւ-նոյն շահուն համար, ընտրելու ի ռենդնար երկու տարբեր իրարու մօտեցնելու ։ Մեքնե-ցումը որ Հայաստանի մէջ շատ աւելի զգուշի-ն, որովհետեւ զի դակնան ժողովուրդը, թէ՛ հո-մանման ծաղմանը, թէ՛ լասարապէս կըր-ուած թշուառութեան պատճառով, միեւնոյն պէտքերն ունի, հետեւարար միեւնոյն բաղ-ձանքներն ։

Առկից զատ, կառնակաւն զորագունդնու-հրամանատարներն, հանրային ապահովութեան վերաբերեալ ամէն տեսակ խնդիրներու հա-մար, պէտք է որ հնազանդէին Լիւղհանու Բ կա-ռավարին եւ ոտովխաւական մարմնոյն օգնէին իր գործը ի զլուխ հանելու ։

Ներկայիս ապահովութիւնը այսպէս հաւ-տատնելի յետոյ, հարկաւոր պիտի ըլլար զբա-ղիլ զործանութեանց ապահովութեամբ, պաշ-տօնեաներու եւ ժողովրդին մէջնեւ յարա-բերութեանց ապահովութեամբ, այսինքն Արդարութեան կազմակերպութեամբ ։ Արդա-րեւ, աւանց զատարանական կազմակերպու-թեան, զործանութեանց համար ապահովու-թիւն չկայ՝ պաշտօնեաներուն սովորութեանց եւ զործելու կտրուկ եղանակներուն դէմ, հե-տեւարար երաշխաւորութիւն չկայ ըստինք-նորովանց եւ ըստնորմանց տեւականութեան եւ լրջութեան համար, Դատարը կը տեսնուին այժմ վարչական Միջոցներուն կողմէ որոնց անդամներ, հարկահաւքներ կամ ատոր նման մարդեր եւ, վարչութեան զործելուն ուղղակի կամ անուղղակի կերպով խանութած, եւ անոյնց զատ, Դատավարութեան Օրինագրք-քին եւ օրէնքներուն նախնական տարբերն ան-գամ հասկանալու անկարող ։ այս կերպով, այդ Օրինագրքը իրենց ձեռքը գործիք ոչ կը դառնայ օրինական կամայականութեան, որ կը կիրարկուի ժողովրդի մը վրայ որ անոնց-մէ աւելի անկարող է զայն հասկանալու ։

Շատ փափուկ գործ մը պիտի ըլլար որոշել առաջու թէ ի՞նչ բնութիւն պէտք է ունե-նայ զատարանական կազմակերպութիւնը զոր պատշաճ է հաստատել ժողովրդին ըստազային եւ առեւտրական յարաբերութիւնները կանո-նաւորելու համար ։ Այդ կազմակերպութիւնը որչափ ապահովութեամբ պաշարուի՝ քիչ է, վասն զի ան է բովանդակ վարչութեան կա-նոնաւորիչը ։ Բայց ինչ որ առաջիկայ կարելի է հաստատել, այն է որ հիմնութիւնը զատա-րանները պէտք չէ որ հիմակուան մեծխանե-րուն պէս վարչութեան գործերուն մէջ ոչ մէկ կերպով մասնակցութիւն ունենան ։ Ընդհա-նուր կառավարիչը պէտք է որ Ուսումնասիրէ խնդիրը եւ զայն Ուսումնասիրութեան յանձնէ ձեռնհաս անձնուր յանձնաժողովի մը եւ այդ ու-սումնասիրութեանց արդիւնքը ներկայացնէ անոր գործադրութիւնը հրամանադրելու պաշ-

տան ունեցող իշխանութեանց ։ Այս կերպով, կարելի է վստահ ըլլալ թէ արդարութեան կազմակերպութիւնը պիտի համապատասխանէ, որչափ որ հնարաւոր է, երկրին մասւորական ու ընկերական վիճակին ։ Որովհետեւ Արդա-րութիւնը պիտի ծառայէ իրը վարչութեան սահմնի ու վերաստուգելի, Ուսումնասիրու-թեանց ճանձնաժողովը պիտի որոշէ դատա-րանական իշխանութեան ձեռնհասութեան սահմանները եւ սա կէտը մանաւանդ թէ դա-տարանները ո՛ր ատիւնն կարողութիւն պիտի ունենան դատելու պաշտօնեաները՝ ի-րենց պաշտօնավարութեանց մէջ գործած զեղ-ծումներուն համար ։

Ընդհանուր կառավարիչը պէտք է որ արտօ-նութիւն ունենայ օտարութիւնը տարը իրեն օգ-նութեան կանչելու Արդարութեան կազմա-կերպութեան այդ ա՛յնքան էական գործին մէջ ։ Ինքը պիտի որոշէ թէ ի՞նչ չափով պե-տք ընէ այդ բանը ։ Հասցիք կը մտածեն որ եթէ այդ տարրը՝ որ է նկարագրի անկախու-թիւն եւ գիտութիւն, մտնէ, ո եւ չափով, Բարձրագոյն Առեւտին մը կազմաւորութեան մէջ, երկրին ընկերական վիճակը չի հակա-ռակի որ դատարաններուն ձեռնհասութիւնը տարածուի պաշտօնեաներուն վրայ՝ ստոյն գործած զեղծումներուն համար, եւ թէ ընդհա-կառակն ատով այդ ընկերական վիճակը պե-տք զարդանայ այս վերաստուգմամբ ։

Առկից զատ կը մտածեն թէ ըստինքնորո-մանց լուրջ իրազդործումը այդ ընդարձակուած Արդարութեան մէջ պիտի գտնէ իր ճշմարիտ հիմն ու նեցուկը ։

Անգամ մը որ ժողովրդին ապահովութիւ-նը երաշխաւորուի Պանակագործի (gendar-merie) եւ Արդարութեան կազմակերպու-թեամբ, ոչազդութիւնը կը դառնայ ուրիշ չարիքի մը վրայ զոր Արեւելքը ճանչցող ամէն մարդ մասնաւոր ըրած է արդէն, այն է կալ-ուածական տուրքին ձեւը, տասանորդը, եւ տասանորդ հաւաքելու եղանակը, անհրա-ժեշտ է որ այդ տասանորդը փոխուի հողին տարածութեան եւ որակութեան համեմատու-թեամբ վերցուած տուրքի մը, 26 տարուան մէջ, Պոլսին նահանգին երդարական հարա-տուութիւնը կրկինէն աւելի աճեցաւ, տասաւ-նորդին շմեշ-թախի (հողատուրք) փոխուելու պատճառով, իրաւ է որ Հայաստանը կա-լուածատուր (cadastre) չունի ։ Բայց կարելի է կալուածատուրի պակասը ու եւ կերպով լրացնել, ինչպէս որ ըրին Զնդկաստանի կամ ուրիշ երկրներնու մէջ ուր այդ այլափոխումը տեղի ունեցած է ։

Այս երեք բարենորոգումները, եթէ լրջօրէն ձեռնարկուին եւ գործադրուին, կը բաւեն եր-կիրը զարգացնելու, զայն կերպարանափոխե-լու, բայց անոնց գործադրութիւնն ու կառու-նաւոր ընթացքը ապահովելու համար, Ընդ-հանուր կառավարիչը պէտք եղած ներկայիս միջոցները ունենալու է ։

Հայերը, ինչպէս արդէն բնութեցաւ, աչք չունին ոչ քաղաքական անկախութեան մը, ոչ տնտեսական անկախութեանն ու եւ չափանման, իրենց նպատակը բոլորովին հակառակն է։ Յաւակնութիւնը չունին որ իրենց երկրին հաստիքները իրենց եւզածին պէս եւ միմիայն իրենց պէտքերուն համար գործածենք, իրենց համար ուրիշ բան չեն ինչդեր եթէ ոչ իրաւունք ունենայ իրենք իրենցմէ տուեց ժողովելու ընդհանուր տուեցերը կայսերական զանաւուն յատկացնելէ յետոյ, որպէս զի այդ կերպով մասնաւոր հաստիքներ տեղեկն են հանգին մասնաւոր ծախքերուն համար, ինչպէս են Պահակագործին, Արգարութեան, ամէն ազգի զարդներու եւ կրօնական հաստատութեանց, Հանրագումար շինութեանց, եւն։

Մէկ կողմէ, Հայերը կը կարծեն թէ իրենց մասնաւոր եւ տեղական պէտքերուն համար իրենք իրենցմէ տուեց հաւաքելու այս իրաւունքը պիտի օգնէ հրամանաւորուած բարենորոգումներն ու բարեփոխանք իրագործման, որովհետեւ պիտի ապահովէ ծախքը վարչութեան զանազան պատանդութեանց որոնք պիտի կոչուեն այդ բարենորոգումները գործադրելու եւ անոնց կիրարկմանց վրայ հակելու։ այդպէսով այդ պայտանդութեանց վճարումները պիտի կախուած չունենան ու եւ իշխանութիւնէ որ կրնայ տեղական պէտքերուն եւ բարենորոգմանց իրագործման համար անոնց չափ հոգածութիւն ու շահագրգռութիւն չունենայ։ Միւս կողմէ, Կայսերական կառավարութեան շահն է, զՎեհափառութեան հպատակներուն շահերուն կառողջութեանը հետ համանման բլլալով, Կայսերական կառավարութիւնը իմաստուն վարչութեան մը սկզբունքներուն համաձայն պիտի գտնէ որ երկրէն հաւաքէ միայն այն տուրքերը որոնք հարկաւոր են պետութեան ընդհանուր ծախքերուն համար, եւ տեղական վարչութեանը թողու մասնաւոր ու տեղական պէտքերուն համար բաւականաչափ հաստիքներ։

Իր սեպական վարչութեանը ծախքերուն յատկացեալ այդ հաստիքները գտնելու համար նախագին կողմէ ձեռք առնելիք եղաւակը հետեւեալ կերպով կրնար կարգադրուիլ։ Ընդհանուր կառավարիչը, եւ անոր հրամաններուն համեմատ, այլ եւ այլ գաւառականներու կառավարիչները, իրաւունք ունենան, իւրաքանչիւր գաւառակի գլխաւոր քաղաքին մէջ՝ տեղին երեւելիներէն բաղկացեալ ժողով մը գումարել։ Այդ զանազան ժողովներուն կազմաւորման ձեւը այլմէն պէտք չէ որ որոշուի։ սկիզբները, Ընդհանուր կառավարիչը եւ գաւառականներու կառավարիչները իրենք իսկ պիտի ընտրեն անդամները՝ այդ երեւելիներուն ու ամենէն աւելի վստահութիւն ներշնչող անձներուն մէջէն։ Ընդհանուր ժողովը որ պիտի գումարուէր նախադաշին գլխաւոր քաղաքին մէջ՝ պիտի բաղկացար պատգամաւորներէ զոր պիտի անունէն գաւառակներու ժողովները։

Այս ժողովները կամ մասնաւոր այդ ընդհանուր ժողովը միակ իշխանութիւն մը պիտի ունենար, այն է այլ եւ այլ պատանդութեանց ծախքերուն համար պէտք եղած տուրքերը սահմանել։ Այդ ժողովները կամ խորհուրդները ոչ մէկ կերպով պիտի չմիջամտեն ոչ Արգարութեան վարչութեան, ոչ նոյնրոյն վարչութեան մէջ։ Ապագային, փորձառութիւնը եւ երկրին ընկերական վիճակին զարգացումը պիտի նշանակին վերջնական եղանակ մը այդ խորհուրդներու անդամներուն ընտրութեան եւ անոնց շնորհակելիք իշխանութեանց ընդարձակմանը համար։ Իայց մեզ ախպէս կը թուի թէ սկիզբները, որպէս զի չփոթութիւն յառաջ չգայ ինչ որ անխուսափելի է, ժողովրդի մը մէջ որ էր սեպական շահերը վարելու գործին բոլորովին օտար մնացած է, անոնց իշխանութեան սահմանաւորումը խոչնդ եւ իմաստուն բան մըն է։

Հայաստանի նախնային կազմակերպութիւնը, այսպէս իր ընդհանուր գծերով պատկերացուած, կարող է բարձրութիւնը պատահով շահանգին բոլոր ընակիչներուն, մասնաւորապէս թէ քրիստոնեայ, ամենքն ալ հպատակ են զՎեհափառութեան, ամենքն ալ վարչութեան մը մէջ հաւատարմապէս շահ ունեցող։ Այս կազմակերպութեան նպատակն է ամենուին բարաւրութիւնը ապահովել, հետեւաբար, մասնատակն եւ քրիստոնեայ հաւատարմութիւններուն թուոյ փոխադարձ համեմատութիւնը երկրորդական կարեւորութիւն մը կը ստանայ։ Ոչինչ պիտի փոթուի քաղաքական կազմութեան մէջ՝ միայն վարչութեան մէջ նոր պայտանդանք պիտի գրուին, որոնք, մէկ քանի հաստատութեանց ու մասնաւոր Արգարութեան կազմակերպութեան շնորհիւ պահպանուած, պաշտօն պիտի ունենան գործադրել այն բարենորոգումները զորն զՎեհափառութիւնը հրաւիրուած պիտի արեւածին, եւ չթողու որ անոնք մոռնալ տար ձեռքին մէջ մնան, ինչպէս մինչեւ ցարդ խոստացուած բոլոր բարեւորագումները։ (*)

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

Բարիք • 1878

(*) Այս ծրագրին անգղիերէն քաղցումը քիւրդ հրատարակուած է Լոնտոնի Նախարարի սենթիւրիստիւններէն 1878 տարուան Անգլիերէն քրոնիկ մէջ։